

การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน

THE DEVELOPMENT OF EDUCATION MANAGEMENT QUALITY TO ENHANCE LEARNERS BY USING LOCAL WISDOM AS A BASE

Corresponding author¹,
kmarkmee@gmail.com¹

เกตุมนี มากมี¹
Ketmanee Markmee¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการจัดการศึกษา โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาการเรียนการสอนของครูและเพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาการเรียนการสอนโดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2557 จำนวน 93 คน แผนแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis Guideline) แบบบันทึกภาคสนาม(Field Note) แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าสถิติพื้นฐาน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพกระบวนการจัดการศึกษา โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาการเรียนการสอน มี 4 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ใช้ในการบูรณาการในการเรียนการสอน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนที่ 3 การสะท้อนความคิด (Reflexion) ในด้านคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ระหว่างนักวิจัยหลักกับครูนักวิจัยในโรงเรียน ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูนักวิจัยในแต่ละโรงเรียน ด้านองค์ความรู้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ประการได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและโรงเรียน 3) ด้านเทคนิคการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่าเมื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้าของคะแนนผลสัมฤทธิ์ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนในโครงการ พบว่ามีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ : คุณภาพการจัดการศึกษา , ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน

ABSTRACT

The purposes of this research were to develop the process of integrating local wisdom in teachers' instruction and to establish the body of knowledge in the development of the process of integrating local wisdom in teachers' instruction to enhance the quality of education. The target group of this research were 93 teachers in Chiang Mai province in the academic year 2014. The research design was the participatory action research. The research instruments were ; 1) the situational analysis guideline 2) the field note 3) the interview guidelines and 4) the questionnaires. The descriptive statistics of scores

¹ รองศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

were used in data analysis. The qualitative data were analyzed by content analysis. The research findings were as follows : the process of the developing the integrated local wisdom in teachers' instruction were concluded in 4 steps; (1) to analyze local wisdom and learning resources which are suitable for learning activities by situational analysis technique, (2) to develop the instructional innovation that integrated local wisdom, (3) to reflex the idea about enhancing the leaning quality between the researchers and the teachers as researchers in schools , and (4) to share their findings with others teachers in schools and among others researchers. There are three domains in body of knowledge of this research 1) administration 2) participation between the communities and schools and 3) techniques in learning process which integrate local wisdoms and learning resources to enhance the pupils' achievement. The results of this research found that the pupils' achievement scores increased when compared with the pre-test and post-test.

Keywords : The Quality of Education Management , Local Wisdoms Based

บทนำ

ในยุคโบราณที่ยังไม่มีระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาของไทยมีลักษณะเป็นวิถีชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เป้าหมายของการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมและชุมชนนั้นๆ แต่เมื่อการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนเข้ามาแทนที่ ภายใต้ระบบอำนาจทุนนิยม วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไป การศึกษาระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญที่เน้นการพัฒนาคนเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกแปลกแยกวิถีชีวิต ภูมิปัญญาเดิมถูกทำลายลง คนในชุมชนไม่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ (อุษณีย์ ธโนศวรรย์. 2545, ศรีชัยพรประชาธรรม. 2547 และ มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. 2547) ความผิดพลาดของการจัดการศึกษาในอดีตที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงรากเหง้าของสังคมข้างต้น ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคมมากขึ้น ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 22 มาตรา 23 และมาตรา 24 ที่ระบุให้รัฐต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และสรุปว่าควรมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรโดยให้มีการผสมผสานกับศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ชาบซึ้ง ภูมิใจและตระหนักในความเป็นไทย ขณะเดียวกันก็สามารถนำไปผสมผสานให้สอดคล้องกับความรู้สมัยใหม่ได้ ให้ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มีกระบวนการจัดการเรียนรู้บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ทั้งนี้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ และมีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นองค์ความรู้ที่มาจากศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ โดย ได้รับการส่งส่ถ่ายทอดกันมารุ่นต่อรุ่นอย่างต่อเนื่อง เป็นต้นทุนทางปัญญาของคนในชุมชนท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ในลักษณะที่เป็นวิถีชีวิต สืบทอดกันในทุกรูปแบบ อาทิ พิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี การทำมาหากิน

โดยใช้กระบวนการผลิตซ้ำในสังคมทุกๆด้าน เพื่อให้ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (ประเวศ วะสี. 2534, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541, เสน่ห์ จามริก. 2541)

การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคม ที่จะสร้างให้สมาชิกในสังคมเกิดการเรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับ หลักการ แนวคิด ค่านิยม วิถีปฏิบัติ ที่สมาชิกในสังคมพึงปรารถนา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกตระหนักรู้ เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นแนวคิดสำคัญหนึ่ง ดังที่ เสน่ห์ จามริก (2541 : 56) ได้สรุปว่า การศึกษาจะเป็นการศึกษาที่แท้จริงได้ก็โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองบนฐานแห่งศักยภาพและสภาพแวดล้อมของตน สถาบันในสังคมที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาสมาชิกในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตที่ยังคงประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม สถาบันหนึ่ง คือสถาบันการศึกษา ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้แก่คนส่วนใหญ่ในสังคม ทั้งนี้ผู้ที่มิบทบาทสำคัญที่จะมีส่วนในการขัดเกลายาวชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตรงคือครูผู้สอน

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นคณะที่มีพันธกิจสำคัญคือการผลิตและพัฒนาครู โดยได้กำหนดเป็นพันธกิจไว้ว่า...จะสร้างงานวิจัยที่สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่เป็นเครือข่ายให้เกิดองค์ความรู้ในด้านคุณภาพของการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง... จากปณิธานดังกล่าว คณะครุศาสตร์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในพื้นที่รับผิดชอบของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ นั้น ต้องการการสนับสนุนในการพัฒนาครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น การพัฒนาโรงเรียนให้สามารถจัดการศึกษาโดยให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ขับเคลื่อนในทุกภาคส่วน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ตามศักยภาพที่แท้จริงที่เขาอยู่ จึงเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 7 ที่ระบุว่า “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง”

ดังนั้นการวิจัยเรื่องนี้จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาครูให้สามารถจัดการกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาครูทุกระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เข้าร่วมโครงการให้สามารถใช้องค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่นมาบูรณาการในกระบวนการจัดการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อพัฒนาผู้เรียนในความรับผิดชอบให้มีคุณภาพตามที่หลักสูตรกำหนด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูโดยบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน
2. เพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาการเรียนการสอนโดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูผู้สอนระดับปฐมวัย ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 93 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการจัดการเรียนรู้

ขอบเขตด้านตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรอิสระ คือ กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูโดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน

ตัวแปรตาม คือ ผลการจัดการเรียนรู้ของครูที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาครูนักวิจัยในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของโครงการวิจัยทุกโครงการ ได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัย ออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมการ

การวิจัยระยะที่ 1 เป็นขั้นการศึกษาและเตรียมการของนักวิจัยหลักและคณะนักวิจัยทุกโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยระยะที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูนักวิจัยภาคสนาม ผู้นำชุมชน และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557

จุดประสงค์ของการดำเนินการในระยะที่ 1 เพื่อสรรหาภูมิปัญญาที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและโรงเรียน มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1. การประชุมเตรียมการ นักวิจัยหลักจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะนักวิจัยโครงการย่อยทั้ง 8 คน ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูนักวิจัยเพื่อวางแผนดำเนินการวิจัยในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนการดำเนินงาน

2. การวิเคราะห์สถานการณ์ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาในชุมชน เป็นการศึกษาเอกสารและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่สอดคล้องกับสภาพจริง สำหรับการออกแบบและวางแผนพัฒนาผู้เรียน โดยมีวิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติและภูมิหลังของโรงเรียน จำนวนครู และจำนวนนักเรียน โดยศึกษารวบรวมจากแผนปฏิบัติการประจำปี รายงานการจัดการศึกษา ทำเนียบข้าราชการครูและทะเบียนนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน บันทึกหลังการสอนของครู รายงานประเมินตนเองของสถานศึกษา เป็นต้น เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำคัญของครู นักเรียน บุคลากรทางการศึกษาและการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ผ่านมา

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบถูกต้องตามสภาพปัจจุบันปัญหาและความจำเป็นต้องการในการพัฒนาเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

2.2.1 การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้บริหาร คณะครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกตามคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มผู้นำชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกณฑ์ในการพิจารณา คือ เป็นผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือกับคณะนักวิจัย ตลอดการดำเนินการวิจัย มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้ที่มีเหตุผล มีความน่าเชื่อถือ และให้ความสนใจที่จะร่วมกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

2) กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน ได้แก่ ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือกับคณะนักวิจัย ตลอดการดำเนินการวิจัย มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีเหตุผล มีความน่าเชื่อถือ สนใจและกระตือรือร้นในการพัฒนาบุตรหลานของตน

3) กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในอาชีพต่างๆ หรือเป็นผู้มีภูมิปัญญาธรรมชาติในด้านที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณีที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น และเป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะนำความรู้ดังกล่าวมา เสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในสภาพการณ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของนักเรียนแต่ละกลุ่ม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือกับคณะนักวิจัย ตลอดการดำเนินการวิจัย สามารถสละเวลาเพื่อมาให้ความรู้แก่นักเรียน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ประจักษ์ในชุมชนในสาขาวิชานั้นๆ และสามารถสื่อสารหรือให้ข้อมูลได้

4) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย เต็มใจยินดีสนับสนุน และอำนวยความสะดวกให้คณะครูที่จะพัฒนาโครงการวิจัยของตนเองในโรงเรียน

5) คณะครู ได้แก่ ครูประจำการในโรงเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ โดยยินดีให้ความร่วมมือกับคณะนักวิจัย จนเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของนักวิจัยหลักแต่ละโครงการ

2.2.2 การระดมสมอง (Brain Storming) เป็นการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนปัจจุบันที่สามารถบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางในการจัดการเรียนการสอนและวิธีการวัดประเมินผล ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนต่อการจัดการเรียนการสอนตามความคาดหวังของผู้มีส่วน ได้-เสียทุกกลุ่ม

3. การพัฒนาครูนักวิจัยภาคสนามในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับลักษณะของนักเรียนที่ต้องการพัฒนา คณะนักวิจัยได้ดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการครูนักวิจัยทุกคนในเรื่องการวิเคราะห์ผู้เรียน และการวิเคราะห์หลักสูตรที่สามารถบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับเนื้อหา รายวิชา ของครูนักวิจัยแต่ละคน

ขั้นตอนที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการครูนักวิจัย ในเรื่องการพัฒนาวัตกรรมการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับเนื้อหา รายวิชา โดยครูนักวิจัยทุกคน กำหนดหน่วยการเรียนรู้ที่จะทดลองใช้ในการพัฒนานักเรียน และศึกษาสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องเหมาะสมในการพัฒนานักเรียน นำผลการศึกษามาพิจารณาทางเลือกร่วมกับนักวิจัยหลัก คณะนักวิจัย ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนครู นักเรียน เพื่อร่วมกันศึกษา แนวโน้มและความเป็นไปได้ แล้วร่วมกัน เลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ที่จะนำมาเป็นฐานในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ สื่อนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนานักเรียนที่พึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกระดับชั้น ในลักษณะของงานวิจัยในชั้นเรียน

ระยะที่ 2 การปฏิบัติ

กลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ ครูนักวิจัยในโครงการย่อยทั้ง 8 โครงการ และนักเรียนในรายวิชาที่ครูนักวิจัยแต่ละคนรับผิดชอบ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557

จุดประสงค์ของการดำเนินการในระบะที่ 2 คือ การปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญา

การดำเนินการในการวิจัยระยะที่ 2 เป็นขั้นตอนที่ครูนักวิจัยดำเนินการปฏิบัติตามแผนที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ กับ คณะนักวิจัย โดยมีกระบวนการคือ การรวบรวมข้อมูลของนักเรียนในรายวิชาที่ครูนักวิจัยแต่ละคนรับผิดชอบ เช่น ความรู้พื้นฐานก่อนเรียน ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลระหว่างเรียน และการประเมินผลหลังเรียน โดยคณะนักวิจัย ทุกโครงการมีหน้าที่กำกับ ติดตาม นิเทศทุกระยะภายหลังการสอนเสร็จสิ้นทุกแผนการจัดการเรียนรู้

ระยะที่ 3 การประเมินผล

กลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยระยะที่ 3 ได้แก่ ครูนักวิจัยในโครงการย่อยทั้ง 8 โครงการ และนักเรียนในรายวิชาที่ครูนักวิจัยแต่ละคนรับผิดชอบ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557

จุดประสงค์ของการดำเนินการในระบะที่ 3 คือ การตรวจสอบผลการปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น

การประเมินผลเป็นขั้นตอนสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นการตรวจสอบความสำเร็จของการดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาแนวการวัดประเมินผล ร่วมกันระหว่างคณะนักวิจัย และครูนักวิจัย มีวิธีการดังนี้

1. ตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนการจัดการเรียนรู้ของครูนักวิจัยทุกคน
2. ตรวจสอบการดำเนินการว่าเป็นไปตามระบบที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้หรือไม่ แต่ละขั้นมีวิธีการอย่างไรบ้าง ซึ่งได้แก่ การประเมินนักเรียนกลุ่มเป้าหมายก่อนเรียน การประเมินผลระหว่างเรียนและการประเมินผลหลังเรียน
3. ตรวจสอบรายงานผลการดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเน้นการวัดประเมินผลตามสภาพจริง
4. คณะนักวิจัย สอบถามหรือสัมภาษณ์ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น และปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนของครูนักวิจัย
5. คณะนักวิจัย สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูนักวิจัย

เมื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาครบตามวงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research : AR) และเสร็จสิ้นตามแผนการวิจัยที่กำหนดไว้ นักวิจัยหลักและคณะนักวิจัย สรุปผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ 1) สรุปบริบทและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาระบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพนักเรียนตามศักยภาพที่แท้จริง 2) สรุปขั้นตอนการพัฒนาครูนักวิจัยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนานักเรียนว่ามีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร 3) สรุปผลการดำเนินการตามแผนการวิจัยที่ได้ดำเนินการเป็นข้อค้นพบตามบริบทของแต่ละโรงเรียน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะนักวิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสัมภาษณ์และการจดบันทึก (Interview and Field Note) โดยคณะนักวิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ และสังเกตปรากฏการณ์ (Observation Phenomena) ที่เกิดขึ้น โดยมุ่งศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้สื่อการเรียนการสอน บรรยากาศการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของนักเรียนภายในห้องเรียน การวัดประเมินผล เป็นต้น

2. การระดมสมอง (Brain Storming) เป็นการระดมความคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis) เกี่ยวกับสภาพแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบัน ตามบริบทของแต่ละชุมชน ในประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แนวคำถามการระดมสมอง (Brainstorming Questions) ใช้สำหรับการวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis) แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาในชุมชนของโรงเรียน จากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา ที่สามารถนำมาเป็นสื่อในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู

2. แบบบันทึกผลการพัฒนานักเรียนของคณะครูนักวิจัย ทุกโรงเรียน

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เพื่อให้ได้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูที่บูรณาการแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะนักวิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

แนวคำถามการระดมสมอง มีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

1. ศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. กำหนดประเด็นที่ต้องการระดมสมองเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ของโรงเรียนให้สอดคล้องกับลักษณะของ 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 ได้แก่ กลุ่มภูมิปัญญา ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา กลุ่มที่ 2 กลุ่มคณะครูนักวิจัย โดยยึดวัตถุประสงค์หลักคือ การวิเคราะห์สถานการณ์ของภูมิปัญญา ได้แก่ การระดมความคิดเกี่ยวกับลักษณะภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในบริบทของชุมชน กิจกรรมการวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ในอดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบัน และกิจกรรมสร้างสรรค์อนาคตโดยการ บูรณาการภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้
3. จัดพิมพ์แนวคำถามการระดมสมองฉบับร่าง
4. นำแนวคำถามการระดมสมองให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของแนวคำถามว่าสอดคล้องเหมาะสมกับกิจกรรม และระยะเวลาในการดำเนินการ
5. นำแนวคำถามการระดมสมอง ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ อำเภอ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
6. ปรับปรุงแนวคำถามการระดมสมองที่ผ่านการทดลองใช้ สิ่งที่แก้ไข อาทิ สำนวนภาษา เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และระยะเวลาที่ใช้
7. นำแนวคำถามการระดมสมอง มาทบทวนความชัดเจน ถูกต้อง กับคณะนักวิจัย ก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละโครงการย่อย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลคณะนักวิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการบันทึกการวิเคราะห์สถานการณ์ นำมาจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
2. การวิเคราะห์เชิงปริมาณข้อมูลได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ ในการเรียน ก่อนและหลังเพื่อตรวจสอบพัฒนาการของนักเรียน ใช้ค่าความถี่ ร้อยละ และ ค่าเฉลี่ย

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูโดยบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน ของโครงการย่อยทั้ง 8 โครงการรายละเอียดดังนี้

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียน มีความต้องการพิเศษ โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น” มี โรงเรียนเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดทุ่งศาลา โรงเรียนบ้านกาด (เขมวงส์) และโรงเรียนบ้านหัวขวง รวมจำนวนครูที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 13 คน

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาครูในการสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับ คุณภาพการเรียนการสอนผลการพัฒนาครูในการสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น” มี โรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชลประทานผาแตก จำนวนครูที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 17 คน

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูปฐมวัยแบบบูรณาการจริยธรรมโดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน” มี โรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล หางดง (ประชาคมสร้างสรรค์) จำนวนครูปฐมวัยที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 9 คน

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูด้านการศึกษาพิเศษ โดยใช้เกมและการละเล่นพื้นบ้าน ในการพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กที่มีภาวะออทิซึมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม” มี โรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านบ่อหิน และโรงเรียนบ้านริมใต้ จำนวนครูที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 12 คน

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน” มี โรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านร้องขี้เหล็ก และโรงเรียนบ้านลงเหนือ จำนวนครูที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 10 คน

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาของนักเรียนที่มีความต้องการ พิเศษโดยใช้นันทนาการพื้นบ้าน” มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 1 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านศรีบุญเรือง จำนวนครูที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 4 คน โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาสมรรถภาพทางกายของนักเรียนโดยใช้การละเล่นพื้นบ้าน” มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสันมหาพนวิทยา และโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 79 จำนวนครูที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 4 คน

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดโดยใช้ของเล่นพื้นบ้าน” มี โรงเรียนเข้าร่วมโครงการ 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองไคร้ และโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย จำนวนครูที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 7 คน

ผลสรุปการวิจัยของทุกโครงการ ดังนี้

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียน มีความต้องการพิเศษใน ระดับประถมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น” (เกตุมณี มากมี ,2558) พบว่าครูทุกคนสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ภูมิปัญญาที่ใช้ในการพัฒนา ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมประเภทนันทนาการพื้นบ้าน งานปั้น และศิลปะแม่ไม้มวยไทย สรุปผลการพัฒนา นักเรียนในภาพรวม พบว่ามีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้นทุกระดับเมื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมินก่อนเรียน ปัญหาอุปสรรคจากการพัฒนานักเรียนที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือการสื่อสาร เช่น การให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเล่านิทาน หรือสาธิตการทำของเล่น สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษครูต้องพัฒนาฝีมือเสริมเพื่อจะได้เพิ่มจำนวนครั้งในการพัฒนานักเรียนมากขึ้น

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาครูในการสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน” (สำเนา หมั่นแจ่ม, 2558) ผลการพัฒนา พบว่าครูมีความรู้ ความเข้าใจในการสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังประชุมเชิงปฏิบัติการสูงกว่าก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการทุกคนคิดเป็นร้อยละ 27.93 และมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านกิจกรรมพัฒนาครูมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 รองลงมาคือด้านการใช้ฐานข้อมูล ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54, 4.52, 4.51 ตามลำดับ ผลการจัดการเรียนรู้พบว่า นักเรียนมีร้อยละคะแนนความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นทุกชั้นเรียนคืออยู่ระหว่าง 24.56 - 40.03 สำหรับความคิดเห็นของนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความสุข สนุกสนานที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจนเกิดความรู้ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในวัฒนธรรม ประเพณี แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูปฐมวัยแบบบูรณาการจริยธรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน”(ชไมมน ศรีสุรักษ์. 2558) พบว่าครูปฐมวัยสามารถพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจริยธรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ โดยสามารถบูรณาการสาระที่ควรเรียนรู้ควบคู่จริยธรรมสร้างแผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย จำนวน 9 หน่วยการเรียนรู้ สำหรับจริยธรรมที่นำมาบูรณาการ ค้นพบจริยธรรมที่ใช้อบรมเลี้ยงดูเด็กในท้องถิ่น 8 ประการ และสอดคล้องกับปรัชญาและอัตลักษณ์ของโรงเรียน ผลการหาค่าประสิทธิภาพของนวัตกรรมที่ครูสร้างขึ้นเพื่อจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ที่ร่วมกันสร้างและพัฒนาขึ้นมีค่าเท่ากับร้อยละ 89.02/95.68 ซึ่งสูงกว่าที่ผู้วิจัยกำหนดคือร้อยละ 80/80 นับว่าเป็นนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ เมื่อศึกษาประสิทธิผลของเด็กปฐมวัยจากแบบวัดผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ก่อน-หลัง การจัดการเรียนรู้ โดยการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการทดลอง (Pre-test and Post-test) พบว่า ผลการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยหลังการทดลอง คือร้อยละ 95.68 พบว่าสูงกว่าก่อนการทดลอง

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนรู้ของครูด้านการศึกษาพิเศษ โดยใช้เกมและการละเล่นพื้นบ้าน ในการพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กที่มีภาวะออทิซึมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม” (สมเกตุ อุทธโยธา. 2558)พบว่า โรงเรียนบ้านบ่อหิน เด็กที่มีภาวะออทิซึม มีระดับพัฒนาการทักษะทางสังคมในด้านการรับรู้และการแสดงออกทางอารมณ์มากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด และการประยุกต์ใช้การละเล่นเป่ากบ ในการพัฒนาทักษะทางภาษา และการสื่อสาร ทักษะทางสังคม และทักษะการรับรู้และการเคลื่อนไหว สำหรับเด็กที่มีภาวะออทิซึม ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการด้านทักษะทางสังคม มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.23$) โรงเรียน บ้านริมใต้ พัฒนาการด้านทักษะทางสังคมระหว่างการจัดกิจกรรมโดยใช้เกมและการละเล่นพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ 75 และครูการศึกษาพิเศษ จำนวน 2 คน ได้ประยุกต์ใช้การละเล่นหมากบ๋าเข้าถ้า ผลการวิจัย มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 2.69 ซึ่งอยู่ในระดับมาก และได้ประยุกต์ใช้เกมและการละเล่นพื้นบ้านที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กที่มีภาวะออทิซึม โดยใช้การกระโดด แทรมโพลีน การกระโดดบล็อก การเล่นโทรศัพท์กระป๋อง การหยอดเม็ดมะขามลงขวด ในการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรมและอารมณ์ ทักษะทางสังคม ทักษะการรับรู้และการเคลื่อนไหว สำหรับเด็กที่มีภาวะออทิซึมในโรงเรียนบ้านริมใต้ ผลการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 2.82 ซึ่งอยู่ในระดับมาก

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน” (สายฝน แสนใจพรม. 2558) ผลจากการวิจัย ได้สื่อการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน ได้สื่อวีดิทัศน์ จำนวน 2 ชุด ชุดที่ 1 คือชุด การทำนาโบราณบ้านร้องขี้เหล็ก มี 4 เรื่อง คือ อุปกรณ์การทำนาโบราณบ้านร้องขี้เหล็ก ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนาโบราณบ้านร้องขี้เหล็ก ขั้นตอนการทำนาโบราณบ้านร้องขี้เหล็ก การดูแลและกำจัดศัตรูข้าวและอาหารจากท้องทุ่ง ชุดที่ 2 คือ ชุดวิถีไทลื้อ ประกอบด้วย 4 เรื่อง คือ

เรื่องชื่อวิถีไทลื้อ ของกินถิ่นไทลื้อ อู๋จำภาษาไทลื้อ เกษตรพอเพียงเคียงคู่ไทลื้อ และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 1 เรื่อง คือ การสาน นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการใช้สื่อการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้นักเรียนเกิด ความสนใจในการเรียนมากขึ้น และทำให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน รองลงมาคือ ช่วยให้นักเรียนไม่ เกิดความเบื่อหน่าย รู้สึกตื่นเต้นที่ได้เห็นคุณครู เพื่อนๆ พี่ๆ และชาวบ้านที่รู้จักในวิถีทัศน์

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนากิจการการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาของนักเรียนที่มีความต้องการ พิเศษโดยใช้พื้นที่บ้าน” (อาภา พัฒนประสิทธิ์, 2558) ครูผู้สอนนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษได้นำแผนการจัดการเรียนรู้เสริม ทักษะการอ่านและการเขียนสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยใช้พื้นที่บ้าน ไปใช้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษซึ่งอยู่ ในกลุ่มที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ จำนวน 20 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 และพบว่า (1) นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 มีทักษะภาษาที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการเขียนอยู่ในระดับ ดี ร้อยละเท่ากับ 74.54 เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วม กิจกรรม นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ มีทักษะภาษาที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการเขียนอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ ร้อยละ เท่ากับ 44.54 (2) นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีทักษะภาษาที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการเขียนอยู่ใน ระดับ ดี ร้อยละเท่ากับ 80.00 เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ มีทักษะภาษาที่เกี่ยวข้องกับการ อ่านและการเขียนอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ ร้อยละเท่ากับ 30.00 (3) นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มี ทักษะภาษาที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการเขียนอยู่ในระดับดีมาก ร้อยละเท่ากับ 90.00 เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนที่ มีความต้องการพิเศษ มีทักษะภาษาที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการเขียนอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ ร้อยละเท่ากับ 32.50

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนากิจการการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาสมรรถภาพทางกายของนักเรียนโดยใช้ การละเล่นพื้นบ้าน” (อจจุรียา กสิยะพัท, 2558) ผลการวิจัยพบว่า ครูพลศึกษาที่มีสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนดีขึ้นกว่า ก่อนการทดลอง มีความสามารถในการจัดกิจกรรมทางกายโดยใช้การละเล่นพื้นบ้านส่งผลให้เกิดการพัฒนาสมรรถภาพทาง กายของเด็กนักเรียนได้ ซึ่งพบว่าสมรรถภาพทางกายของนักเรียนชายกลุ่มทดลอง มีดัชนีมวลกายและความแข็งแรงของแขน พัฒนาดีขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่หลังการทดลองสัปดาห์ที่ 6 ถึงสัปดาห์ที่ 12 และมีความอ่อนตัว และความทนทานของหัวใจและ การหายใจ ดีขึ้นและดีกว่ากลุ่มควบคุมในสัปดาห์ที่ 12 ($p < .05$) ในนักเรียนหญิงกลุ่มทดลอง พบว่ามีความคล่องแคล่วว่องไว ดีกว่ากลุ่มควบคุมตั้งแต่หลังการทดลองสัปดาห์ที่ 6 และสัปดาห์ที่ 12 นอกจากนั้นในสัปดาห์ที่ 12 ยังพบว่ามีการพัฒนาความ แข็งแรงของกล้ามเนื้อท้องและกล้ามเนื้อแขนดีขึ้นและดีกว่ากลุ่มควบคุม ($p < .01$) ส่วนผลของอัตราการใช้พลังงานจากการ ปฏิบัติกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน พบว่ากิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านทั้ง 5 กิจกรรมมีอัตราการใช้พลังงานต่อชั่วโมงในระดับสูง โดยเฉพาอย่างยิ่งกิจกรรมกระต่ายขาเดียวและขี่ม้าชิงหมวก มีอัตราการใช้พลังงาน ระยะทางการเคลื่อนที่ และเปอร์เซ็นต์ ความถี่สะสมในการทำกิจกรรมระดับปานกลางถึงระดับหนักมาก ซึ่งมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ

โครงการวิจัยย่อยเรื่อง “การพัฒนากิจการเรียนการสอนของครูเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดโดยใช้ของเล่นพื้นบ้าน” (ทศนีย์ บุญแรง, 2558) ผลการวิจัยพบว่าของเล่นพื้นบ้านทุกชนิดที่ประดิษฐ์โดยภูมิปัญญาในท้องถิ่น สามารถใช้เป็นสื่อในการ ส่งเสริมทักษะการคิดให้กับนักเรียนได้ ทั้งนี้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในส่วนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสำหรับงานวิจัย นี้ ได้คัดเลือกชนิดที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน โดยมีของเล่นพื้นบ้านจำนวน 34 อย่าง ทำให้คณะ ครูซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยสามารถทำแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดให้กับนักเรียนได้ทั้งสิ้น 50 แผน เมื่อนำแผนดังกล่าวไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 จำนวน 259 คน พบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดอยู่ใน ระดับดีถึงดีมาก ร้อยละ 72.65 เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีทักษะการคิดในระดับดีเพียง ร้อยละ 29.30 นอกจากนี้พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมหลังการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับดีมาก ร้อยละ 74.90 ผลการประเมินความคิดเห็นของ นักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนพบว่าอยู่ในระดับดี และผลการประเมินจากแบบบันทึกหลังการสอนพบว่า นักเรียน

สามารถคิดวิเคราะห์ให้วิจารณ์ญาณในการแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ มีการเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองไปในทางที่ดีขึ้น เป็นไปตามจุดมุ่งหมายและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความสนใจในการเรียนและมีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีเพิ่มขึ้น

แบบแผนในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ของชุดโครงการวิจัยย่อยทุกชุด จะใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยนักวิจัยและครูผู้สอน พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญา ขั้นตอนการดำเนินงานตามกระบวนการทำงานของทุกโครงการ สรุปเป็นขั้นตอนหลักๆ ได้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนานวัตกรรมที่เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 3 การทดลองนวัตกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย

สรุปผลองค์ความรู้ใน พัฒนาคูณภาพการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ การดำเนินการของทุกโครงการคือ การวิเคราะห์สถานการณ์ของแต่ละพื้นที่ เพื่อ “แสวงหาจุดร่วม” โดยให้ผู้มีส่วนได้เสีย (stake holder) มาร่วมคิดร่วมกันโดยกำหนดเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมองภาพอนาคตร่วมกัน ในประเด็นของคุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้เป็นการแสวงหาจุดร่วมในการคำนึงถึงคุณลักษณะผู้เรียนที่ทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกัน ว่าสมรรถนะผู้เรียนที่ทุกกลุ่มต้องการนั้นมีลักษณะร่วมกันในประเด็นใดบ้าง

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์สถานการณ์คุณลักษณะของผู้เรียนในปัจจุบัน ในการดำเนินการขั้นตอนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ลักษณะของผู้เรียนตามความเป็นจริงในปัจจุบันว่ามีลักษณะอย่างไร ในการวิเคราะห์ดังกล่าว กลุ่มผู้มีส่วนได้ – เสีย ทุกกลุ่มจะวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงในมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ในฐานะผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ครูผู้สอน และตัวผู้เรียนเอง ดังนั้นการฉายภาพความเป็นจริงจึงมีทั้งแง่บวกและแง่ลบ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ศักยภาพของภูมิปัญญาในชุมชน ที่จะเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของชุมชนให้ มีคุณภาพ และส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียนที่แต่ละกลุ่มคาดหวัง (ในขั้นตอนที่ 1)

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างอนาคตร่วมกัน ในขั้นตอนนี้ เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้ – เสีย ทุกกลุ่ม ตามมุมมองของตนเอง รวมถึงการคาดหวังที่มีต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่มที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนจึงไม่ใช่หน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่หมายถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ – เสีย ทุกคน

2. ด้านการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและโรงเรียน การดำเนินการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญา หลังจากการวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis) การดำเนินการของทุกโครงการคือการพัฒนาครูผู้สอนให้สามารถบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ใน แผนการจัดการเรียนรู้ของครูแต่ละคน ซึ่ง ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น ต้องสละเวลาจากการประกอบอาชีพ เพื่อมาเข้าร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับ ครูผู้สอน ลักษณะของการดำเนินการ ได้แก่ การจัดประชุมสัมมนา และการร่วมเป็นวิทยากรจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้ ครูผู้สอนและครูภูมิปัญญาจะร่วมมือกันในการถ่ายทอดองค์ความรู้ มาบูรณาการในแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อใช้พัฒนาผู้เรียน ซึ่งครูภูมิปัญญาอาจไม่ชำนาญในการถ่ายทอดที่เป็นระบบ เช่นเดียวกับครูผู้สอนในโรงเรียน

3. ด้านเทคนิคการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้แหล่งเรียนรู้และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เน้นการสรุปบทเรียนร่วมกัน ภายหลังจากการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วได้มีการสรุปบทเรียนร่วมกันเป็นระยะๆ เพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน ในบางโครงการมีการจัดประชุมสรุปผลโดยการแลกเปลี่ยนระหว่างโรงเรียน และนำจุดดีของแต่ละแห่งไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการวงรอบต่อไป ภายหลังกการดำเนินการสิ้นสุดลงมีการสรุปผลร่วมกันทุกโครงการ และมีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานต่อสาธารณชนในรูปแบบนิทรรศการ

อภิปรายผล

ผลการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการพัฒนาครูผู้สอนที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน(school based) โดยผลจากการดำเนินการในกิจกรรมการวิเคราะห์สถานการณ์ของแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในทุกกลุ่ม ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ภูมิปัญญาในชุมชน ตลอดจนผู้ปกครองและผู้นำชุมชน เพื่อเข้าใจสถานการณ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ที่เป็นอยู่และจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาร่วมกัน ดังนั้นการบูรณาการภูมิปัญญาในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา จึงเป็นการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรในชุมชน สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2534: 28) ที่กล่าวว่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนนั้นอยู่ที่ความมีลักษณะ ร่วมกันภายในชุมชน คือ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการกระทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำนั้น ๆ รวมถึงความมีจิตวิญญาณในชุมชนมีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นในชุมชน และมีการจัดการในองค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยความสำเร็จของชุมชนอยู่ที่กระบวนการในการเรียนรู้และปรับตัวเพื่อสนองตอบต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ การวัดความเข้มแข็งของชุมชนจึงควรพิจารณากระบวนการที่ชุมชนจะดำรงรักษาความเป็นกลุ่ม และพลังในการแก้ปัญหาเอาไว้ เช่นเดียวกับ Loreman, Deppeler, and Harvey (2005: 81,83) กล่าวถึง การประสานความร่วมมือภายในโรงเรียนที่ต้องมีการสื่อสารกันให้ชัดเจนและเป็นการประสานการทำงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมที่ทุกคนมีส่วนร่วมมีการแบ่งปันเครื่องมือ สื่อ อุปกรณ์ร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเป็นหลักร่วมกัน และมีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน

ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ที่โรงเรียนตั้งอยู่มีความเข้มแข็ง และมีความหลากหลายภูมิปัญญาที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับศักยภาพของ ผู้เรียนในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม เป็นความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ที่ต้องอาศัยสมดุลทางธรรมชาติ สามารถยืนหยัดต่อสู้กับความล้มเหลว กับการล้มละลายทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมไทยได้อย่างภาคภูมิใจด้วย กำลังกาย กำลังปัญญา และการสะสมประสบการณ์ เช่น การทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง

ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี คีตศิลป์ จักรสานไม้ไผ่เป็นของเล่น การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาคือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ

ภูมิปัญญา ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอน เป็นต้น

การนำภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาส่งผลให้บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนกับครูมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านการละเล่น ซึ่งตามธรรมชาติของเด็ก ชอบเล่น และเมื่อใช้การละเล่นในกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนสนุกสนาน เกิดความรู้สึกละเล่น ผ่อนคลาย ใฝ่ใจและมีความรู้สึที่ดีต่อครูมากขึ้น ดังนั้น การเรียนรู้แบบเรียนปนเล่น ย่อมเกิดประสิทธิผลต่อการพัฒนาผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยการสอนหรือการจัดการเรียนรู้แบบเรียนปนเล่น (Play and learn) นี้ ธนพร บันวารี (2558) กล่าวว่า เป็น วิธีการจัดกิจกรรมโดยยึดหลักจิตวิทยา และธรรมชาติของเด็กที่ชอบเล่นอยู่แล้ว โดยการใช้เทคนิคบูรณาการสาระความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และภูมิปัญญาการเล่นให้เข้าด้วยกัน ทำให้ผู้เรียนได้เล่น ได้แสดงออก ได้ร้องเพลง ทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนาน

อยากเรียนรู้มากขึ้น การเล่นปนเรียนเป็นการเล่นที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกคนรวมทั้งเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ภายใต้การอำนวยความสะดวก สนับสนุน ชี้แนะ ช่วยเหลือของครูในด้านต่างๆ เพื่อให้การเรียนรู้เกิดประโยชน์ต่อเด็กมากที่สุด

นอกจากนี้การเล่นปนเรียนยังมีประโยชน์คือ ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้รู้สึกผ่อนคลาย ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการค้นคว้า สำรวจ ทดลองผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ช่วยให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมเชาวน์ปัญญา ช่วยพัฒนาเด็กให้มีทักษะทางสังคม ช่วยให้เด็กเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นามธรรมง่ายขึ้น ส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อ พัฒนาให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมและส่งเสริมทักษะทางภาษาให้กับเด็ก ซึ่งประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นมีสอดคล้องกับความคิดเห็นของครูที่เข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้ ว่านักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิมในทางที่ดีหลังจากที่จัดกิจกรรมให้กับนักเรียน การใช้ภูมิปัญญามาบูรณาการในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น การประยุกต์ใช้การเล่นพื้นบ้านมาพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กที่มีภาวะออทิซึมจนประสบผลสำเร็จ สาเหตุเนื่องจาก ลักษณะการเล่นพื้นบ้านมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ตามสภาพของชุมชนแต่ละชุมชน และครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนมากจะเป็นคนในชุมชนที่มีประชากรชาวบ้านเข้ามาอบรมสั่งสอน และยังได้เล่นการเล่นเหล่านี้เมื่อตนเองยังเป็นเด็ก จึงทำให้ครูสามารถประยุกต์การเล่นพื้นบ้านมาพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กที่มีภาวะออทิซึมได้สำเร็จ

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่มีการศึกษา ผลการพัฒนาศักยภาพครู ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา บูรณาการในการจัดการเรียนรู้ ทำให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักการวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น สามารถพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการ และครูส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจ สามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาการปฏิบัติงาน มีการเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้เกิดทักษะมีความชำนาญในการปฏิบัติงานการเรียนการสอน ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ คิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม กล้าแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสุข นักเรียนรู้สึกรักและภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองและมีความพึงพอใจอย่างมาก ที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (สุพิน นาสมนุญณ์. 2553, ธีรพงศ์ เสนาวงศ์. 2553, ทินกร ชินโคตร. 2555 และ นงลักษณ์ เลื่อมใส. 2556)

อนึ่งการบูรณาการภูมิปัญญาในการจัดการเรียนรู้อย่างช่วยให้เกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์ประกอบรวม/ภาพรวมมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาในแต่ละวิชา นอกจากนี้ ผู้เรียนยังได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ ในท้องถิ่นทั้งในด้าน คุณธรรม ค่านิยม และลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนอย่างไม่จำกัด และสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และยังส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยส่งเสริมกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 24-26)

สำหรับแบบแผนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ได้สรุปไว้ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเป้าหมายในการพัฒนา ผู้เรียนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนานวัตกรรม ขั้นตอนที่ 3 การทดลองนวัตกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย และสรุปผลซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงระบบ (System Approach) สอดคล้องกับหลักเกณฑ์พื้นฐาน ในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน (Kemmis and McTaggart. ed. 1988 : 9-15) ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 คือการพัฒนาแผน (plan) การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ดีขึ้น ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการ (act) ตามแผน (นำแผนไปใช้ปฏิบัติ) ขั้นตอนที่ 3 ได้แก่ การสังเกต (observe) ผลการปฏิบัติ และขั้นตอนสุดท้ายได้แก่การสะท้อนผล (reflect) ผลของการปฏิบัตินี้ ใช้เป็นพื้นฐานของการวางแผนงานต่อไปอย่างต่อเนื่องตลอด

วงจรกิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ถือได้ว่าเป็นการวิจัยที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาในชุมชนได้ ดังนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นการวิจัย ซึ่งจุดเด่น คือ สามารถแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด สำหรับขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยใช้นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้กระบวนการทั้งหมด 2 วงรอบ โดยขั้นแรกคือขั้นการศึกษาและวางแผนโดยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ความต้องการของชุมชนและโรงเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการระดมสมองด้วยการประชุมแบบมีส่วนร่วมทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นตอนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจะต้องสร้างความไว้วางใจ ให้แก่สมาชิกในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นกล้าเสนอแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาที่เน้นผลประโยชน์ให้แก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ขั้นการศึกษาปัญหาเป็นการแนะนำวงจรกิจัยที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการวิจัย หลังจากนั้นเข้าสู่ ขั้นการปฏิบัติสร้างนวัตกรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้รอบที่ 1 ขั้นการสะท้อนการปฏิบัติงานรอบที่ 1 ขั้นการวางแผนและปฏิบัติงานรอบที่ 2 และขั้นการสะท้อนการปฏิบัติงานรอบที่ 2 กระบวนการวิจัยมีความคล้ายคลึงกับ การขั้นตอนการวิจัยของสุพิน นาสมบุญ (2553) และทินกร ชินโคตร (2555) ที่มีลำดับขั้นตอนคือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ทำให้เห็นว่าการดำเนินงานตามขั้นตอนการวิจัยทั้งหมดได้ใช้ความร่วมมือของชุมชน ท้องถิ่นและโรงเรียนร่วมกันทุกขั้นตอน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน(School Based)ในการดำเนินงาน ดังนั้น การพิจารณาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยจึงเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยต้องตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูจะต้องมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมโครงการเพราะผู้บริหาร เป็นบุคคลสำคัญที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จ
2. กระบวนการวิจัยชุดนี้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ดังนั้นขั้นตอนสำคัญคือขั้นตอนการวิเคราะห์สถานการณ์(Situational Analysis) เป็นขั้นตอนแรกของการวางแผน ดังนั้นผู้วิจัยจะต้อง คัดเลือกกลุ่มผู้มีส่วนได้ - เสีย (Stake Holder) ที่สามารถเป็นตัวแทนของทุกกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ครบถ้วน ในการร่วมระดมสมอง
3. กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกลไกที่จำเป็นในการนำเสนอผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จของแต่ละโครงการ เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน(School Based) ในประเด็นอื่นๆที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนอย่างแท้จริง
2. ควรมีการศึกษารูปแบบรวมตัวเพื่อจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ(Professional Learning Community) เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันต่างๆ อาทิ สถาบันอุดมศึกษา สมาคมผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน ฯลฯ เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้ และคณะผู้วิจัยโครงการย่อยทุกโครงการ และขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูนักวิจัยภาคสนาม และนักเรียนทุกคน ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้อย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

- เกตุมนี มากมี. (2558). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียน มีความต้องการพิเศษ โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2541). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. (2541). การศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ชไมมน ศรีสุรักษ์. (2558). การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูปฐมวัยแบบบูรณาการจริยธรรมโดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ทินกร ชินโคตร. (2555). การพัฒนาศักยภาพครูในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนบ้านนาคุณน้อยหนองหัวจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2. มหาสารคาม : วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ทัศนีย์ บุญแรง. (2558). การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดโดยใช้ของเล่น พื้นบ้าน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ธนพร ปันวาริ. (2558). เล่นปนเรียน. (ออนไลน์) เข้าถึงที่ <http://www.mcpswis.mcp.ac.th> เข้าถึงเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2558.
- ธีรพงศ์ เสนางค์. (2553). การพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งการเรียนรู้ ท้องถิ่น โรงเรียนช้างเผือกวิทยาคม อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาสารคาม: การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นงลักษณ์ เลื่อนมโฬ. (2556). การพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โรงเรียนเสลภูมิ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาสารคาม: การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประเวศ วะสี. (2534). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. (2547) . ปฏิบัติการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามสู่การศึกษาในระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศรีชัย พรประชาธรรม. (2547). วงศวิทยาว่าด้วยระบบการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมเกตุ อุทธโยธา. (2558). การพัฒนาการเรียนรู้ของครูด้านการศึกษาพิเศษ โดยใช้เกมและการละเล่นพื้นบ้านในการพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กที่มีภาวะออทิซึมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สายฝน แสนใจพรหม. (2558). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สุพิน นาสมบุญ. (2553). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้แก่นักเรียนโรงเรียนฟ้าแดดสูงยางวิทยาจารย์ อำเภอทมิฬไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม : การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เสนห์ จามริก. (2541). **ฐานคิดสู่ทางเลือกใหม่ของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ลำเนา หมีนแจ่ม.(2558). **การพัฒนาครูในการสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนผลการพัฒนาครูในการสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่.

อาภา พัฒนประสิทธิ์. (2558). **การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้นิทานพื้นบ้าน**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

อุษณีย์ ธโนศวรรย์. (2545). **การศึกษาในระบบ : ปฏิบัติการทางอำนาจผ่านความรู้และการสร้างความเป็นอื่นให้กับชุมชนหมู่บ้าน**. กรุงเทพฯ : การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.

อัจฉริยา กสิยะพัท.(2558). **การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาสมรรถภาพทางกายของนักเรียนโดยใช้การเล่นพื้นบ้าน**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

Kimmis, S. and R. McTaggart. (1988). **The Action Research Planner**. 3rd ed. Victoria: Deakin University Press.

Loreman T., Deppeler J. and Harvey D. (2005). **Inclusive Education**. London: Routledge Falmer.